

Erigeron L., sectie Phalacroloma (Cass.) Cronquist in Nederland

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT
(Rijksherbarium, Leiden)

CRONQUIST (1, p. 140), in zijn revisie der Noord-Amerikaanse *Erigeron*-soorten, rekent tot deze sectie de nauw verwante *E. annuus* (L.) Pers. en *E. strigosus* Mühlenb. ex Willd., die in de Nederlandse flora's in het genus *Stenactis* Cass. worden geplaatst resp. als *S. annua* (L.) N. ab E. en *S. strigosa* (Mühlenb. ex Willd.) DC. [*S. bellidiflora* (Wallr.) A. Br. ex Koch]. Hij beschouwt het verschil tussen de genera *Erigeron* en *Stenactis*, dat gevonden wordt in de ontwikkeling van het pappus, als van ondergeschikt belang en wij sluiten ons, mede in navolging van diverse recente Noord-Amerikaanse auteurs, bij deze opvatting aan.

Een verzoek van de heer J. Duvigneaud (Marchienne-au-Pont, België) om een aantal door hem in België en Frankrijk gevonden adventieve *Erigeron*-exemplaren uit bovengenoemde sectie eens nader te bekijken, werd voor ons aanleiding om ook het Nederlandse materiaal, dat ons bij determinatie steeds moeilijkheden had gegeven, nog weer eens te onderzoeken. Hierbij bleek, dat een groot deel van de in Nederland gevonden planten ten onrechte als *E. annuus* was beschouwd, ja dat zelfs alle Nederlandse exemplaren, die wij konden onderzoeken tot *E. strigosus* behoorden en dat *E. annuus* bij ons tot nu toe niet werd aangetroffen. Laatstgenoemde soort dient dus uit de Nederlandse flora te worden geschrapt. Daar beide soorten echter wel elders in West-Europa zijn aangetroffen en *E. annuus* ook nog wel eens bij ons zou kunnen worden gevonden, lijkt het ons toch wel de moeite waard hier nog eens op de verschillen tussen beide te wijzen. Diverse Europese auteurs, KLOOS (3, p. 141—142), LAWALRÉE & VANDEN BERGHEN (5, p. 105), ZIEGLER (6) en INGERSLEV-HANSEN (2) geven in navolging van WALO KOCH (4) als zodanig op: 1. bladvorm

en -tanding; 2. vorm van het hoofdje; 3. vorm der omwindselbladen; 4. beharing der omwindselbladen; 5. kleur der straalbloemen; 6. lengte der straalbloemen.

Van deze verschillen komen de onder 1 en 4 genoemde ons voor als die welke het gemakkelijkste bruikbaar zijn bij het onderscheiden der soorten, vooral ook aan gedroogd materiaal. Bij *E. annuus* zijn de basale bladen elliptisch tot breed eirond of bijna cirkelrond, grof getand, en gaan meestal plotseling in de lange steel over; de stengelbladen zijn talrijk, breed lancetvormig of gewoonlijk nog breder, alle, behalve soms de bovenste, scherp en diep getand, zelden vrijwel gaafrandig. Bij *E. strigosus* zijn de basale bladen meestal omgekeerd lancetvormig tot elliptisch, gaafrandig of getand en gaan vaak geleidelijker in de steel over; de stengelbladen zijn minder talrijk, lijn- tot lancetvormig, gaafrandig of de onderste ondiep getand, zelden ook de middelste zwak getand. De omwindselbladen bij *E. annuus* zijn of geheel kaal, of slechts zeer weinig behaard met lange gelede en afgeplatte haren. Bij *E. strigosus* zijn ze over het algemeen veel sterker behaard; bij sommige variëteiten van laatstgenoemde soort bestaat deze beharing uit korte, nauwelijks afgeplatte haren, bij andere uit soortgelijke haren als bij *E. annuus*. Wat de andere hierboven genoemde verschillenmerken betreft zouden wij willen opmerken, dat de omwindselbladen bij *E. annuus* over het algemeen spitzer zijn dan bij *E. strigosus*; steeds gaat dit echter niet op. Verder zijn de straalbloemen bij *E. annuus* over het algemeen lila, zelden wit, bij *E. strigosus* meestal wit, zelden lila. De vorm van de bloemhoofdjes is aan herbarium-materiaal vaak niet meer met voldoende zekerheid te zien; volgens diverse van de hierboven genoemde auteurs zijn ze bij *E. annuus* naar de voet versmald, bij *E. strigosus* aan de voet breed afgerond.

E. strigosus is een tamelijk polymorphe soort, die door CRONQUIST (1, p. 267) in een vijftal variëteiten wordt gesplitst. Hij onderscheidt deze als volgt:

1. Straalbloemen goed ontwikkeld.
 2. Haren van het omwindsel niet duidelijk afgeplat, minder dan 1 mm lang; haren van de stengel meestal kort en aangedrukt, behalve die bij de voet.
 3. Bloeiwijze niet wijd uitstaand, of indien dit wel zo is, iets doorbladerd; hoofdjes variabel van grootte, meestal groter dan bij var. *beyrichii* 1. var. *strigosus* (var. *typicus* Cronquist)
 - 3'. Bloeiwijze wijd uitstaand en bijna niet doorbladerd; hoofdjes klein 2. var. *beyrichii* (Fisch. & Mey.) A. Gray
 - 2'. Haren van het omwindsel afgeplat, meer dan 1 mm lang; haren van de stengel meestal lang en afstaand 3. var. *septentrionalis* (Fern. & Wieg.) Fern.
- 1'. Straalbloemen kort, nauwelijks boven de schijf uitstekend, of ontbrekend.
 4. Straalbloemen aanwezig 4. var. *discoideus* Robbins ex A. Gray
 - 4'. Straalbloemen ontbrekend 5. var. *eligulatus* Cronquist

Van deze variëteiten zijn er twee bij ons aangetroffen, nl. var. *beyrichii* en var. *septentrionalis*, de laatste verreweg het meest.

var. *septentrionalis* (Fern. & Wieg.) Fern., in *Rhodora* 44, 1942, p. 340—*E. ramosus* Britt., Sterns & Pogg. var. *septentrionalis* Fern. & Wieg., in *Rhodora* 15, 1913, p. 60.

Bladen groter en breder dan bij de typische var. en ook dan bij var. *beyrichii*. Omwindsel tot 5 mm hoog, met lange, afgeplatte, glanzende, meer dan 1 mm lange haren. Stengel met lange afstaande haren, behalve soms bovenaan en in de bloeiwijze, soms bijna kaal.

Deze variëteit wordt oorspronkelijk in hoofdzaak gevonden in de noordelijke Verenigde Staten en in Canada.

In Nederland werd zij op de volgende plaatsen aangetroffen ¹⁾:

Beusekom, 1833 (NBV); het Spoel bij Culemborg, 1834, 1835, 1845, 1857, 1884 (NBV); Utrecht, op oude muren, 1837, 1839, 1840, 1842, 1859, 1860 (NBV); Oosterhoutse Bos, Betuwe, 1843, 1897 (L, NBV); Ooise Waard bij Nijmegen, 1847, 1866, 1947 (L, NBV); Kampereiland, 1849 (NBV); Harderwijk, op oude muur, 1863, 1864, 1866 (L); Naarden, 1868 (NBV); Zutphen, kerkhof, 1872 (NBV); Dalfsen, 1877 (NBV); Baarn, 1879 (NBV); De Steeg, aan de IJssel, 1895, 1898 (L, NBV); Brummen, Leuvenheimse mark, 1916 (U); Doorn, 1918 (GRO); Almen, ca. 1921 (L); Weert, „Karelke”, 1924 (L); Lent, spoordijk, 1924 (L); Hengelo, Gld., 1925 (NBV); Oeffelt, 1931 (NBV); Scheveningen, 1931 (L); Bloemendaal, Thijsse's Hof, 1932 (L); Aerdenhout, Naaldenveld, 1932 (L); Haren, Gr., 1934 (L); Ewijk, 1940 (NBV); Rotterdam, Kralinger Hout, 1942 (L); tussen Alverna en Neerasselt, 1942 (L); Groesbeek, 1943 (NBV); Ewijkse Waard, 1944 (L, NBV); Sliedrecht, 1946 (L); Rockanje, 1948 (L); Maastricht, Neercanne, 1950 (L); N.O. Polder bij De Voorst, 1954 (L); Gronsveld, grintgroeve in het Savelsbos, 1958 (L); Utrecht, aan Rijksweg, 1961 (L); Dodewaard, in uiterwaard, 1963 (L). Bovendien nog een drietal vondsten waarvan het jaar niet bekend is: Zwolle (NBV); Beuninger Waard (NBV) en Amsterdam (GRO).

var. *beyrichii* (Fisch. & Mey.) A. Gray, Syn. Fl. 1(2), 1884, p. 219—*Stenactis beyrichii* Fisch. & Mey., Ind. Sem. Hort. Petrop. ed. 5, 1839, no. 2169.

Omwindsel meestal 2—3 mm hoog, met korte, stijve, niet duidelijk afgeplatte, minder dan 1 mm lange haren. Stengel met korte, min of meer sterk aangedrukte haren, of aan de voet afstaand behaard, zelden bijna kaal.

Var. *beyrichii* komt oorspronkelijk in hoofdzaak voor in de zuidoostelijke kuststaten, van New Jersey tot Texas.

In Nederland werd zij op de volgende plaatsen gevonden:

Nijmegen, 1940 (L); Lunen, gem. Wijchen, 1942 (L); Sliedrecht, 1946 (L).

Van de door Cronquist onderscheiden variëteiten nadert var. *septentrionalis* het meest tot de nauw verwante *E. annuus*. Er worden dan ook exemplaren aangetroffen, waarbij het moeilijk is om uit te maken tot welke van de beide soorten ze behoren.

KLOOS (3, p. 142) rekt van de hem in 1924 bekende planten alleen de exemplaren van „Karelke” bij Weert en van Thijsse's Hof tot *E. annuus*. Het ex. van „Karelke” is o.i. *E. strigosus* var. *septentrionalis*; ook de plant van Thijsse's Hof hebben wij hiertoe gerekend, hoewel zij sterk tot *E. annuus* nadert, vooral wat betreft de vrijwel kale omwindselbladen.

Literatuur

1. A. CRONQUIST, Revision of the North American species of *Erigeron*, north of Mexico. *Brittonia* 6, 1947, p. 121—300.
2. L. INGERSLEV-HANSEN, *Erigeron strigosus*, Tusindfryd-Smalstråle. *Bot. Tidsskr.* 50, 1954, p. 184—186.
3. A. W. KLOOS, Aanwinsten van de Nederlandse Flora in 1933. *Ned. Kruidk. Arch.* 44, 1934, p. 110—145.
4. W. KOCH, Studien über kritische Schweizerpflanzen I, 2. Die *Erigeron*-Arten der Gruppe *Ramosi*. *Ber. Schweiz. Bot. Ges.* 37, 1928, p. 61—66.
5. A. LAVALRÉE & C. VANDEN BERGHEM, Note sur quelques Phanérogames de la flore belge. *Bull. Soc. Roy. Bot. Belg.* 78, 1946, p. 100—105.
6. H. ZIEGLER, Beitrag zur Kenntnis der in Deutschland eingewanderten nordamerikanischen *Erigeron*-Arten. *Ber. Bayer. Bot. Ges.* 29, 1952, p. 88—91.

¹⁾ (GRO): herbarium van het Botanisch Laboratorium, Groningen; (L): Rijksherbarium, Leiden; (NBV): herbarium van de Kon. Ned. Botanische Ver., Leiden; (U): Botanisch Museum en Herbarium, Utrecht.

Summary

Dutch floras mention two adventitious species of *Erigeron* L. sect. *Phalacroloma* (Cass.) Cronquist, viz. *E. annuus* (L.) Pers. [= *Stenactis annua* (L.) N. ab E.] and *E. strigosus* Mühlenb. ex Willd. [= *Stenactis strigosa* (Mühlenb. ex Willd.) DC.; *S. bellidiflora* (Wallr.) A. Br. ex Koch]. From a study of the specimens in several Netherlands herbaria appeared that only *E. strigosus* Mühlenb. ex Willd. has been found here. Nearly all the material belongs to var. *septentrionalis* (Fern. & Wieg.) Fern.; only a few specimens represent var. *beyrichii* (Fisch. & Mey.) A. Gray.